

УДК 371. 15.008.2 (045)

В.В.ГУМЕНЮК,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Сучасні форми організації навчання керівників ЗНЗ у регіональній системі післядипломної педагогічної освіти

Розглядаються організаційно-педагогічні аспекти використання кредитно-модульної та дистанційної форм навчання керівників ЗНЗ на курсах підвищення кваліфікації при обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Акцентовується увага на нормативному, науково-методичному та організаційному забезпеченні реалізації цих форм у навчальному процесі курсової підготовки керівників.

Ключові слова: система післядипломної педагогічної освіти, форми організації навчання, керівник ЗНЗ, кредитно-модульна система організації навчання, дистанційне навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Інтеграція та глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, які відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі десятиліття вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюють її випереджувальний характер.

Серед пріоритетів розвитку освітньої галузі визначено, зокрема, інтеграцію в європейську систему вищої освіти, впровадження сучасних інформаційних технологій шляхом розробки індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності, використання можливостей Інтернету, впровадження дистанційного навчання тощо.

Сучасна система післядипломної педагогічної освіти, яка виконує особливу функцію в розвитку інтелектуального та духовного потенціалу педагогічних і керівних кадрів, забезпечуючи їм необхідні пізнання в широкому спектрі освітніх проблем, сприяючи засвоєнню все нових та нових засобів і видів професійної педагогічної діяльності, не може не реагувати на суспільні зміни та модернізаційні процеси, які сьогодні відбуваються в системі освіти в цілому. Важливе місце в реалізації цих завдань відводиться курсовій підготовці керівників загальноосвітніх навчальних закладів, яку вони проходять при інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Освіту як процес, що відбувається впродовж усього життя людини, досліджують у своїх працях В.Кремень, Г.Балл, І.Зязюн, Н.Ничкало, В.Олійник, В.Семиченко, Н.Протасова. Питання впровадження новітніх технологій у навчальний процес вищої школи розглядають В.Бондар, О.Мороз, О.Савченко, Л.Рувинський, Н.Половникова, Н.Хмель та ін.

Серед великої кількості розробок новітніх технологічних структур та їх впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів відзначають визнані модульні технології навчання А.Алексюка, В.Безпалька, В.Бондаря, В.Семиченко, А.Фурмана, ін. Особливості впровадження й ефективність кредитно-модульної форми навчання студентів відстежують І.Бабин, Я.Болюбаш, В.Грубінко, В.Кремень, М.Степко, В.Шинкарук та ін.

Різні аспекти підготовки та навчання керівників у системі післядипломної освіти досліджуються В.Бондарем, Л.Даниленко, Г.Дмитренком, Г.Єльніковою, Л.Карамушкою, Н.Коломінським, В.Масловим, В.Пікельною, ін.

Формулювання цілей статті... Поряд з цим, в умовах розвитку суспільних вимог до освіти, в тому числі і післядипломної, зростає кількість нових форм організації навчання, які у поєднанні з традиційними дозволяють забезпечити необхідну якість безперервної освіти керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Зазначені проблеми потребують подальшої розробки широкого кола питань, пов'язаних з впровадженням та використанням у навчальному процесі обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, зокрема таких форм, як кредитно-модульна та дистанційна. Саме тому метою даної статті є розглянути організаційно-педагогічні аспекти використання кредитно-модульної та дистанційної форм навчання керівників ЗНЗ на курсах підвищення кваліфікації при обласному інституті післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу... Система післядипломної педагогічної освіти ґрунтується на концепції неперервності освіти, яка прийнята за стратегічну в усіх цивілізованих країнах світу. Вона реалізується шляхом забезпечення наступності змісту та координації навчальної діяльності на різних ступенях освіти; формування потреби і здатності особистості до самонавчання і саморозвитку; оптимізації системи перепідготовки працівників і підвищення їхньої кваліфікації; створення інтегрованих навчальних планів і програм; розвитку та запровадження дистанційної освіти [8, с.38].

Такий підхід вимагає кардинальних змін у післядипломній професійній освіті керівних кадрів, яка повинна функціонувати в постійному режимі оновлення і розвитку, сприяючи підготовці керівників до діяльності в умовах, які склалися в освіті, постійно змінюються, залежать від динаміки соціально-політичних, економічних і культурних процесів. При цьому постає необхідність

сконцентрувати зусилля на створенні науково обґрунтованої системи післядипломного навчання, дбаючи про те, щоб підвищити рівень фундаментальності знань кожного керівника, забезпечити гармонізацію науково-предметних, світоглядно-методологічних, дидактичних, психологічних знань, що дозволить йому повніше реалізувати управлінську, гуманітарну, культуротворчу функції, виробити професійні цінності, оволодіти сучасним інструментарієм управління якістю освіти.

Стратегічними напрямками неперервної освіти є: участь у формуванні освітнього середовища регіону, створення регіональної системи управління якістю освіти, науково-методичне забезпечення цієї системи; розробка системи післядипломної освіти керівних і педагогічних кадрів, яка була б більш персоналізованою, надавала б кожному педагогу ширші можливості для оновлення, удосконалення, поглиблення своєї професійної підготовки в прийнятний для нього спосіб, у тому числі на базі дистанційного навчання із застосуванням нових інформаційних технологій.

Як відомо, ефективність засвоєння знань залежить не лише від методів і прийомів навчання, а й від форм організації навчальної роботи. Під формами організації навчання розуміється зовнішнє вираження узгодженої діяльності суб'єктів навчальної діяльності, що здійснюється у встановленому порядку та в певному режимі.

Головними особливостями організаційних форм навчання є: по-перше, певний зовнішній вияв функцій викладача і слухача відповідно до розпорядку (фронтальне прослуховування лекції, пояснення, групове або індивідуальне виконання завдань та ін.); по-друге, діяльність викладача і слухача здійснюється в певних часових межах; по-третє, склад слухачів може бути постійним або змінним (за умов дистанційного навчання, індивідуальних занять); по-четверте, в організаційній формі навчання існує певний порядок спілкування викладача і слухача; по-п'яте, організаційна форма навчання безпосередньо не пов'язана з характеристикою процесу навчання, його основними закономірностями. Вона впливає на конкретний процес навчання, зумовлюючи, наприклад, можливість вияву індивідуального темпу навчальної роботи, на загальний перебіг і результат навчального процесу та ін.

В „Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір” (наказ МОН України № 998 від 31.12.2004 р.) метою розвитку визначено створення такої системи освіти, яка б на основі національних надбань та усталених європейських традицій забезпечила підготовку педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних і гуманістичних засадах, реалізовувала освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток і самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також зробила нашого педагога конкурентоспроможним на ринку праці.

Однією із передумов виконання поставлених завдань є входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти шляхом реалізації ідей Болонського процесу. Визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу розглядають: якість підготовки фахівців, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, відповідність європейському ринку праці, мобільність, сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки, посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти [1, 2].

Основою, завдяки якій можлива реалізація освітніх інтеграційних процесів, вважають кредитно-модульну систему організації навчального процесу (КМСОНП). В умовах кредитно-модульної системи важливими завданнями є забезпечення якісної освіти, її особистісної орієнтації, створення умов для оновлення змісту і форм організації навчально-виховного процесу, запровадження інформаційних та інноваційних освітніх технологій, формування системного педагогічного мислення, професійної самосвідомості.

Метою впровадження кредитно-модульної системи є підвищення якості вищої освіти фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників та престижу української вищої освіти у світовому освітньому просторі. Основними завданнями кредитно-модульної системи визначено адаптацію ідей ECTS (європейська кредитно-трансферна та акумулююча система) до системи вищої освіти України для забезпечення мобільності студентів у процесі навчання і гнучкості підготовки фахівців (включаючи і післядипломну освіту), з урахуванням швидкозмінних вимог національного та міжнародного ринків праці; забезпечення можливості навчання за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, що сформована за вимогами замовників та побажаннями студента і сприяє його саморозвитку і, відповідно, підготовці до життя у відкритому демократичному суспільстві; стимулювання учасників навчального процесу з метою досягнення високої якості вищої освіти; унормування порядку надання можливості студенту отримання професійних кваліфікацій відповідно до ринку праці.

В свою чергу, вважають фахівці, забезпечити новий вищий рівень післядипломної педагогічної освіти здатне дистанційне навчання у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників. Це обумовлюється такими обставинами:

- забезпечується реальна, а не декларована неперервність;

- з'являється можливість у міжкурсовий період задовольняти інтереси та запити педагогічних працівників у змістовій інформації (блоки, модулі на Web-сайтах), оперативно інформувати їх про нові розробки і передовий педагогічний досвід;

- посилюється особиста орієнтація за рахунок більшої індивідуалізації традиційного навчання на основі ширшого застосування індивідуальних планів та графіків підвищення кваліфікації, що враховують рівень підготовки слухача;

- активізується процес комп'ютеризації та інформатизації традиційного навчання, підвищується рівень та якість наочності лекцій, семінарів, практичних занять завдяки введенню в них елементів дистанційного навчання;

- посилюється творча складова традиційного навчання через використання слухачами телекомунікаційних мереж, у тому числі й Інтернету, для пошуку та добору професійної інформації, її аналізу та зіставлення, можливості розміщення на Web-сайтах власних розробок та ін.;

- на основі організованої системи післядипломної педагогічної освіти, електронної пошти, телекомунікаційних мереж посилюються телекомунікативні зв'язки між регіональними інститутами та педагогами в міжкурсовий період, забезпечується оперативний зворотний зв'язок, з'являються реальні можливості надання їм кваліфікованої допомоги;

- використання модульних підходів у традиційному навчанні підвищуватиме якість планування та організації навчального процесу, результативність засвоєння слухачами навчального матеріалу;

- виявляється зацікавленість науково-педагогічних працівників інститутів у застосуванні елементів дистанційного навчання та телекомунікаційних мереж у традиційному навчанні. Тим самим розширюється світогляд і підвищується рівень професійної кваліфікації викладачів [4].

З огляду на вищезазначене, в Хмельницькому інституті післядипломної педагогічної освіти, а саме кафедрою менеджменту та освітніх технологій, розроблено програму і проведено експеримент щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів за дистанційною формою навчання. Ця діяльність потребувала розробки нормативних документів, науково-технологічних засад організації навчання за кредитно-модульною системою та дистанційною формою навчання, розробки навчальних планів, програм, навчально-методичних матеріалів.

Зміст професійної програми відповідає проліцензованим програмам традиційного підвищення кваліфікації цієї категорії слухачів, адаптовано до умов і особливостей кредитно-модульної системи та дистанційної форми навчання.

Структура і зміст професійної програми забезпечують можливість індивідуального підходу до підвищення кваліфікації слухачів, залежно від їх початкової підготовки, особистих запитів і вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики. Відповідно до програми розроблено навчально-методичний комплекс підвищення кваліфікації директорів ЗНЗ за кредитно-модульною системою і дистанційною формою навчання, який містить: інформаційний пакет, нормативну частину, професійну програму підвищення кваліфікації, навчальний та навчально-тематичний плани, основні терміни і поняття, дидактичні тести для поточного та підсумкового контролю, орієнтовну тематику індивідуальних навчальних дослідницьких завдань та випускних творчих робіт (проектів), перелік дидактичних матеріалів на компакт-диску „Директор ЗНЗ”; підготовлено відповідні залікові книжки [3].

Структурування навчального матеріалу здійснюється за конкретними елементами навчальної інформації, яка розподілена на логічно завершені частини за певним принципом (тематична спрямованість, розсіювання елементів знань навколо центрального поняття, спорідненість кількох змістових ліній тощо). Конструктивне структурування і генералізація навчального матеріалу є необхідною умовою для його моделювання – поділу на логічно завершені частини (модулі). Кількість модулів у загальному плані залежать від загальної кількості елементів теоретичних і практичних знань, їхньої трудності і складності, а також від виділеного загального часу на вивчення змістового модуля. Кожний модуль є цілісним навчальним об'єктом з визначеною кількістю лекцій і практичних (семінарських) занять.

Науково-методичне забезпечення навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації в умовах використання кредитно-модульної системи та дистанційного навчання включає: базовий стандарт професійної діяльності фахівців певної освітньої галузі; базовий навчальний план, який створюється на основі вимог Базового стандарту професійної діяльності фахівців певної освітньої галузі; навчальний план, який складається як нормативний документ Інституту при відсутності базового навчального плану; освітньо-професійну програму підвищення кваліфікації; інструктивно-методичні матеріали до семінарських і практичних занять; інструктивно-методичні матеріали до самостійної та індивідуальної роботи; інструктивно-методичні матеріали до виконання та тематика випускних творчих робіт слухачів; конспекти лекцій викладачів; підручники, навчально-методичні посібники, словники тощо, в тому числі і підготовлені викладачами кафедри відповідно до змісту освітньо-професійної програми курсів підвищення кваліфікації; перелік інформаційних джерел

(адрес), де можна ознайомитися з нормативною чи (та) довідковою літературою; систему контролю навчально-пізнавальної діяльності слухачів курсів підвищення кваліфікації (текстові та електронні варіанти тестів для вхідного, поточного й підсумкового тестувань, проблемні завдання, питання чи (та) завдання до заліку тощо).

В умовах КМСОНП висуваються нові вимоги до стимулювання активної самостійної роботи слухачів, адже значна частина навчального часу відводиться саме на самоосвіту. Це є великим позитивом, оскільки самоосвіта виступає визначальним фактором професійного зростання керівника в умовах інформаційного суспільства і допомагає значно ефективніше сприймати, засвоювати суму знань, які є найнеобхіднішими для творчого, а не шаблонного виконання службових обов'язків [7, с.13–19].

За кредитно-модульної системи підвищується об'єктивність оцінювання результативності курсової підготовки, змінюється функція викладача в управлінні навчальною діяльністю. Основним завданням стає керівництво та контроль за самостійною роботою слухачів, мотивація їх учіння, постановка цілей і завдань навчальної діяльності, її організація, контроль за результатами процесу навчання. Таким чином, викладач поєднує функції консультанта і менеджера. Звідси випливає, що він повинен: добре орієнтуватися в сучасному інформаційно-освітньому середовищі; вміти викладати навчальний матеріал так, щоб забезпечити ефективну самостійну роботу слухачів; активно використовувати комп'ютерні технології та інформаційні мережі для організації ефективної навчально-пізнавальної діяльності; здійснювати постійний аналіз результатів навчання.

Як зазначає В.В.Серіков, сьогодні „освіта все більш постає як сфера конкуруючих концепцій, як свого роду „виробництво освіченості”, в якому, як і в інших виробництвах, використовуються сучасні наукомісткі технології, інформаційні продукти, кваліфіковані спеціалісти. Стаючи центральним феноменом культури, освіта все більш орієнтується на утвердження сутнісного особистісного начала в людині” [5, с.5].

Важливим аспектом запровадження кредитно-модульної системи є накопичення, яке надає можливість урахувати всі досягнення слухача, не тільки під час навчання на курсах підвищення кваліфікації, а й участь педагогічного працівника в наукових дослідженнях, науково-практичних конференціях, практикумах, розробках навчально-методичних матеріалів тощо.

Кредитно-модульна система та дистанційна форма навчання посилює вимоги і до слухача курсів підвищення кваліфікації. Вони вимагають здатності до швидкого й постійного оновлення знань, необхідності орієнтації в складних інформаційних потоках, здатності стратегічно мислити; концентрації на загальних, абстрактних концепціях (а не тільки на предметних); мотивації до науково-дослідницької, пошукової роботи; комунікативності, володінні інформаційно-комунікаційними технологіями.

Висновки... Таким чином, використання кредитно-модульної системи та дистанційного навчання в організації навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації педагогічних і керівних кадрів при обласному інституті післядипломної педагогічної освіти є багатоцільовим інструментом його визнання й мобільності, засобом модернізації змісту і форм навчання, і в кінцевому рахунку засобом передачі кредитів іншим вищим навчальним закладам післядипломної освіти України та інших країн.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Болонський процес у фактах та документах / упорядники : Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я. та ін. – Тернопіль, 2003. – 52 с.
3. Гуменюк В. В. Впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу в інституті післядипломної педагогічної освіти / В. В. Гуменюк // Освіта Закарпаття: Науково-методичний журнал. – 2008. – № 8. – С. 16–19.
4. Олійник В. В. Післядипломна педагогічна освіта в Україні в контексті світового розвитку / В. В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – № 2. – С. 3–5.
5. Серіков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования образовательных систем / В. В. Серіков. – М., 1999. – 345 с.
6. Сілков В. Деякі теоретичні аспекти управління підготовкою майбутніх вчителів початкових класів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Сілков В., Сілкова Е. // Нова педагогічна думка. – 2007. – № 3. – С. 97–100.
7. Уліщенко А. Кредитно-модульна форма підвищення кваліфікації як інноваційний шлях до інтеграції освіти і самоосвіти педагогічних працівників / Андрій Уліщенко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – № 1. – С. 3–19.
8. Управління якістю освіти / Лавренюк А. О., Малинич Л. М., Мельник В. В., Гуменюк В. В. – Хмельницький : ХОШПО ; Кам.-Под., 2003. – 184 с.

Анотація

В.В.Гуменюк

Современные формы организации обучения руководителей ОУЗ в региональной системе последипломного педагогического образования

Рассматриваются организационно-педагогические аспекты использования кредитно-модульной и дистанционной форм обучения руководителей ОУЗ на курсах повышения квалификации при областном институте последипломного педагогического образования. Акцентируется внимание на нормативном, научно-методическом и организационном обеспечении реализации этих форм в учебном процессе курсовой подготовки руководителей.

Ключевые слова: система последипломного педагогического образования, формы организации обучения, руководитель ОУЗ, кредитно-модульная система организации обучения, дистанционное образование.

Summary

V.V.Humenyuk

Modern Forms of Organization of Training of Managers of General Educational Institutions in the Regional System of Post Diploma Pedagogical Education

Organizational-pedagogical aspects of using credit and module and distance forms of teaching managers of general educational institutions at courses of qualification upgrading at the Regional Institute of Post Diploma Education have been studied. The attention is paid to the normative, scientific-methodological and organizational provision of realization of these forms in educational process of the course preparation of managers.

Key words: system of the post diploma education, forms of organization of training, manager of general educational institution, credit and module system of teaching organization, distance learning .

Дата надходження статті:

„4” квітня 2011 р.

УДК 37.08.008.2:005.336.2(045)

І.М.ДАРМАНСЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

Компетентність і компетенції управлінських кадрів сфери освіти: поняття та сутнісна характеристика

У статті проаналізовано основні компоненти управлінської компетентності. На основі дисертаційних досліджень визначено види компетентностей та здійснено їх адаптацію до управлінської діяльності сфери освіти.

Ключові слова: управлінець, керівник навчального закладу, компетентність, компетенції.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Будь-яка система, у тому числі система управління, досягає своєї недосконалості. Це вимагає дослідження процесів, які відбуваються у соціальному середовищі з метою пошуку методів, що суттєво вплинуть на розвиток відповідної сфери людської діяльності. Тобто, якщо ми говоримо про вдосконалення системи підготовки та становлення управлінських кадрів сфери педагогічної, наукової та науково-педагогічної діяльності, ми маємо звернути увагу на вивчення саме керівної галузі, що дасть нам змогу виявити більш ефективну систему або модель, реалізація якої призведе до позитивних результатів. Ця система має містити елементи створення наукового фундаменту для нових підходів до формування управлінських кадрів сфери освіти. А це, у свою чергу, вимагає обґрунтування раціональних принципів, методів, прийомів, підходів, методичних і методологічних засад стосовно підготовки та становлення керівних кадрів сфери освіти.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питанням управління освітою приділяли увагу такі вчені, як В.І.Бондар, Г.В.Сльникова, М.М.Дарманський, Ю.А.Конаржевський, Н.В.Кузьміна, В.І.Луговий, В.І.Маслов, В.С.Пікельна, Р.Х.Шакуров, та ін.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз дисертаційних досліджень, зміст яких пов'язаний із формуванням чи становленням компетентностей і компетенцій фахівців, визначення їх видів, здійснення їх адаптації до управлінської діяльності сфери освіти з зазначенням їх сутнісної характеристики.

Виклад основного матеріалу... Видатний французький вчений Анрі Файоль, який був засновником адміністративної реформи теорії управління та основоположником школи менеджменту, у своїх працях сформулював основні принципи менеджменту, до яких відніс: розподіл роботи, владу, дисципліну, єдність команд, єдність напрямку дій, підпорядкування індивідуальних інтересів загальним інтересам, винагороду, централізацію або децентралізацію, скалярний ланцюжок, порядок, справедливість, стабільність перебування на посаді, ініціативу та корпоративний дух [4, с.28–29].